

LUND UNIVERSITY

Den nya utsattheten om EU-migranter och tiggeri Swärd, Hans; Haglund, Bo J A

Published in:
Socialmedicinsk tidskrift

2015

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Swärd, H., & Haglund, B. J. A. (2015). Den nya utsattheten: om EU-migranter och tiggeri. *Socialmedicinsk tidskrift*, 92(3), 251-257. Artikel 2015-92-3.

Total number of authors:
2

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Redaktion

Bo J A Haglund, chefredaktör och ansvarig utgivare
 Heidi Möller, redaktör
 Jan Halldin, debattredaktör

Socialmedicinsk tidskrifts styrelse/nätverk

Ragnar Westerling ordförande, Preben Berntsen, Anne Hammarström, Stig Larsson, Sara Lindeberg, Asgeir Helgason, Sara Sjölund, Göran Henriksson, Kristina Holmgren

Den nya utsattheten – om EU-migranter och tiggeri

Sedan Gunnar Inghe (som senare blev en av Sveriges första socialmedicinska professorer) år 1960 skrev "Fattiga i folkhemmet. En studie av långvarigt understödda i Stockholm" har engagemang och studier av utsatta grupper varit i fokus för socialmedicinsk forskning. Viktigt i denna forskning har också varit att belysa vilka åtgärder som kan förbättra livsvillkoren för dessa grupper.

En sådan utsatt grupp i dagens samhälle är de fattiga EU-medborgare som sitter och tigger eller på annat sätt försöker att försörja sig på gatorna i de flesta länder runt om i hela Europa. Bakgrunden är utvidgningen av EU österut. Länder som Rumänien och Bulgarien kom med i EU 2007 och invånarna i dessa länder kom att omfattas av den fria rörligheten som innebär att de kan vistas i andra EU-länder under begränsad tid utan tillstånd och krav på försörjning. Mycket tyder på att majoriteten av de fattiga EU-medborgarna som tillfälligt vistas i Norden är romer från de nyaste EU-länderna på Balkan. Romerna har en mycket utsatt situation i många länder i Europa. Dessutom finns det ett historiskt arv av förföljelse och förtryck mot gruppen.

De fattiga EU-medborgarna har omvandlat det offentliga rummet i de flesta

länder i Europa. Vi har fått nya grupper tillfälligt hemlösa som sover i provisoriska tält- eller "kåkläger" eller under bar himmel på gator och torg. Utvecklingen under senare år har väckt stor uppmärksamhet och ställer en rad frågor. Vad är det som gör att utsatta EU-medborgare tar sig till Sverige och sitter och tigger utanför ICA och COOP? Varifrån kommer de? Hur ser tillvaron ut för dem? Vem ger stöd när de uppenbart far illa? Hur kan man på sikt förändra tillvaron till det bättre för dessa människor? Förslag till författare som skulle kunna belysa dessa frågor från olika perspektiv växte fram i samtal mellan Bo J A Haglund, Hans Swärd och Thomas Hammarberg.

Syftet med detta temanummer är flerfaldigt. För det första vill vi ge en bakgrund till problemet och belysa orsakerna till varför fattiga människor från de fattigaste EU-länderna söker sig till de rikare länderna i Europa i hopp om att finna utkomstmöjligheter och ett bättre liv. Hur ser deras levnadsförhållanden ut här i landet och hur lever de sina liv i hemländerna?

Lika viktigt är för det andra att ge exempel på åtgärder för att skapa bättre tillvaro för dessa nya grupper i vårt samhälle både i ett kortsiktigt och mer långsiktigt perspektiv. Vad görs och kan

göras på individ-, organisations-, kommunal- och nationell och på EU-nivå? Hur kan man arbeta förebyggande?

För det tredje vill vi, som nämnts, närma oss frågan från olika perspektiv och låta både experter som har god kännedom om problematiken, forskare från olika vetenskapliga discipliner samt organisationsföreträdare som i sin dagliga verksamhet arbetar med frågan komma till tals.

Vi har samlat artiklarna under fyra block: 1/ Utsatta EU-medborgare i ett samhälleligt perspektiv, 2/ Hemlöshet och tiggeriforskning i Sverige, 3/ Utsatta EU-medborgares levnadsförhållanden och stödformer i Sverige, 4/ Förebyggande verksamhet på olika samhällsnivåer.

Del 1. Utsatta EU-medborgare i ett samhälleligt perspektiv

I det första blocket av artiklar beskrivs dels bakgrunden till tiggeriet, dels olika perspektiv på antiziganismen. Den inledande artikeln är av Thomas Hammarberg, för närvarande ordförande i regeringstillsatta Kommissionen mot antiziganism. Artikeln med titeln **Därför kommer de hit** tar sin utgångspunkt i antiziganismen som roten till utanförskapet som romer lever i. Han menar att det är de djupt rotade och vitt spridda fördomarna mot romer som är själva bränslet bakom en systematisk diskriminering som finns i flertalet europeiska länder. Konsekvenserna av detta drabbar främst barnen då flertalet av de som kommer hit gör detta för att försöka skapa en bättre tillvaro för sina barn, som oftast är kvar i hemländerna. Den ekonomiska krisen i Europa under de senaste åren förvärrade situationen för fattiga grupper i t ex Rumänien och Bulgarien vilket gjorde att de fattigaste sökte sig ut i Europa. Hammarberg beskriver problematiken utifrån fyra rättigheter för EU-medborgare; rätten till utbildning, rätten till arbete, rätten till bostad och rätten till hälsa.

Hans Swärd, professor i socialt arbete i Lund, skriver i **EU-medborgarna, tiggeriet och den synliga nöden – en kunskapsöversikt** om dilemman inom forskningen. Antalet människor från EU-länder i östra Europa som tigger på gator och torg i västra Europa har ökat kraftigt sedan 2007. I denna artikel belyses kunskapsläget om det moderna tiggeriet och dess konsekvenser och en rad moraliska dilemman lyfts fram i forskningen. Inom forskningen har rättsliga och juridiska aspekter av tiggeriet behandlats, liksom den politiska och massmediala diskursen. Undersökningar redovisas också om hur livet gestaltas för fattiga EU-medborgare som tigger i Norden och om relationerna mellan majoritetssamhället och tiggarna. Ett perspektiv i forskningen behandlar hur tiggeri och gatuvärdigheter i det offentliga rummet konstruerats som ett socialt problem. Till slut diskuteras i kunskapsöversikten vilka åtgärder som kan ge resultat.

Universitetslektor i juridik Karin Åström fördjupar de rättsliga och juridiska aspekterna i texten **Skyddet för utnyttjade tiggare är statens ansvar**. Några begrepp som lyfts fram är organiserat tiggeri till skillnad från organiserad brottslighet, människohandel och förbud mot tiggeri. Hon skriver; "Det är av stor vikt att skilja på begreppen organiserat tiggeri och organiserad brottslighet. I de flesta fall innebär organiserandet att familjer eller grupper rest hit tillsammans för att tjäna ihop till sitt levebröd. Här delar de boplatser och de samordnar skjuts till olika platser. Att tiggeriet är organiserat på detta sätt innebär att det är flera som hjälps åt och inte att ett brottsligt nätverk ligger bakom verksamheten. Tiggeri är inte en kriminaliserad verksamhet i Sverige och betraktas inte som ett hot mot allmän ordning, säkerhet eller hälsa. De EU-medborgare som kommer hit för att tigga ska således ingå i det skyddsnet som Sverige åtagit sig att tillgodose".

Mats Åberg, tidigare ambassadör i Rumänien, diskuterar ansvarsfrågan för

att åstadkomma förbättrade villkor för drabbade minoriteter i Europa i artikeln **Tiggande EU-migranter – ett ansvar för Sverige, hemländerna och Europa**. Han jämför Ceausescu-tiden, d.v.s. fram till årsskiftet 1989-90, där alla – formellt – hade jobb, men levnadsstandarden var låg. Folk sa ”dom låtsas att dom betalar oss och vi låtsas att vi jobbar”. Men när kommunismen föll och marknadskrafterna släpptes helt fria drabbades de svagaste i samhället och då slog fattigdomen till på allvar. De som fick det allra värst var romerna, som i generation efter generation varit utsatta för diskriminering och utanförskap. Arbetena försvann och därmed möjligheterna att försörja sig för familjerna. Som konsekvens visar officiell statistik att år 2005 levde två av fem etniska romer i relativ fattigdom och år 2011 levde tre av fyra etniska romer i relativ fattigdom; jämfört med en av fyra personer i den rumänska majoritetsbefolkningen. Ansvaret för att komma tillrätta med denna oacceptabla situation skriver Åberg ”I ett kortare perspektiv kan vi konstatera att mottagarlandet Sverige har både ett moraliskt och ett politiskt/rättsligt ansvar. I ett mer långsiktigt perspektiv är det uppenbart att huvudansvaret för att skapa drägliga levnadsvillkor för medborgarna ligger i hemländerna. Och i ett bredare perspektiv kan man identifiera ett europeiskt ansvar. EU har accepterat nya medlemsländer, som i sin tur förpliktat sig att leva upp till unionens värderingar, inte minst vad beträffar behandlingen av minoriteter”. Han diskuterar också den kritik som framförts om att Rumänien inte utnyttjar de medel som EU avsatt för att komma tillrätta med problemen som berörts ovan. Åberg lyfter fram tre problem: den komplicerade ansökningsprocessen, möjligheter till egenfinansiering av projektkostnaden och det faktum att EU medel betalas ut i efterhand. Civilsamhällets roll för att ge stöd till EU-migranter med Linköpings kommun som gott exempel lyfts också fram.

Sveriges antiziganistiska historia re-

dovisas i fem artiklar där två skrivits av Heidi Pikkarainen (m fl), huvudsekreteraren i kommissionen mot antiziganism. **Sveriges antiziganistiska historia** är den första och **Att reagera mot antiziganism**, den andra. Norma Montesino, docent vid socialhögskolan i Lund, och Ida Ohlsson al Fakir, FD i historia vid Linnéuniversitetet, presenterar i artikeln **Romer i Sverige, ett socialhistoriskt perspektiv**, 1900-talets politik gentemot romer. Heléne Löow, som arbetar vid Uppsala Universitet och dess Centrum för polisforskning, lyfter fram dagens situation i **Anti-ziganism – från ryktes-spridning till nätkampanjer**. Den femte artikeln **Människor i nöd** av Hans Caldaras, vid Forum för levande historia, lyfter också fram dagens situation för romer i Sverige.

Flertalet av Rumän-romerna som kommer hit är ättlingar till de slavar, som befriades från slaveriet vid mitten av 1800-talet (1856). Men förföljelsen tog inte slut där. Den frodas fortfarande, romer utsätts dagligen för rasistiska hatbrott. Dessa förekom i början av 1990-talet och har igen efter 2014 kulminerat i Sverige. Utmärkande för politiken är att det varit legitimt att systematiskt förfölja, fördriva och förvägra romer grundläggande rättigheter som bostad, utbildning, arbete och hälso- och sjukvård. Motiven för förföljelsen har varit rasbiologiska idéer. Konsekvenserna har bl a varit steriliseringsingrepp. Forskningen har genom åren fokuserat på romer som en problematisk grupp. Denna har beskrivits lite olika genom åren i myndighetsbaserad forskning. Från 1970 talet har begrepp som socialt handikappade använts och register förts med motiv att veta vilka man behöver ge stöd till bättre anpassning till det svenska samhället. Heléne Löow framhäver att ”centralt för att förstå de processer av fientlighet och eskalerande våld, som då och då flammnar upp i lokalsamhällen, är symbiosen mellan det organiserade och det organiserade, liksom kopplingen mellan en fientlig diskurs och aktiva handlingar i

form av trakasserier, hot och våld”. Idag ses detta samspel i en ständigt växande flora av antitiggare-grupper på sociala medier som facebook.

Del 2. Hemlöshet och tiggeriforskning i Sverige

Vi har lyft fram tre artiklar under den här rubriken, men flera av de tidigare artiklarna skulle också kunna platsa här. Camilla Ida Ravnbøl, doktorand vid Institut for Antropologi vid Köpenhamns Universitet har gjort en jämförande studie av bemötande mellan Köpenhamn och Malmö med titeln: **Hjem og arbejde for hjemløse og arbejdsløse EU medborgere: rumænske romaers erfaringer fra København og Malmö**. Studien bygger på 10 månaders fältarbete huvudsakligen i Köpenhamn men även i Malmö och studiebesök i Rumänien. I Danmark är tiggeri förbjudet. Vardagen är därför präglad av insamling av flaskor. I Malmö präglas dagarna av tiggande eller försäljning av tidningar. Det som betonades av de hemlösa var att de hade ett hem i Rumänien där deras barn fanns. De var här för att försöka skapa en bättre framtid för sina barn. Informanterna ville inte bli kallade migranter utan EU-medborgare som söker arbete i andra länder. Oavsett om de satt som tiggare i Malmö eller som flask-samlare i Köpenhamn var det ett mycket slitsamt värv.

Cecila Parsberg, doktorand i fri konst vid Umeå Universitet, skriver **Om handlingsutrymme mellan givande och tiggande**. Parsberg berättar i artikeln om en installation som filmats. Hennes avsikt var att fånga dramat som pågår mellan tiggande och givande. Hon tillskapade en Givandets kör och en Tiggandes kör som fick till uppgift att med sina röster uttrycka olika känslor kring olika berättelser. Vad händer om berättelserna handlar om sorg? Benämningar förmedlar olika mentala bilder. Att skildra någon som EU-medborgare istället för migrant signalerar rättigheter som

staten är bunden att respektera medan migranter har de rättigheter som staten väljer att tilldela dem.

Doktoranden Erik Hansson vid Kulturgeografiska institutionen, Uppsala Universitet, har i sin artikel **Hotet mot det svenska samhällskontraktet – Hur tiggeri i Stockholm aktiverar det personliga moraliska ansvaret**, diskuterat vad det är som gör att handlingen att tigga resulterar i såväl mordbränder och misshandel på öppen gata, som att privatpersoner öppnar sina hem som ”härberge” och nya lokala frivilligorganisationer uppstår. De sammantagna intervjuerna skapade en sammanhängande berättelse om Sverige som en unik och god plats i en orättvis värld, där Fattigdomen (eller Nöden) inte finns och därför inte hör hemma här. Informanterna beskrev också att det finns genuina och falska tiggare. De genuina är svenska missbrukare och dessa skall svenska staten ta hand om enligt berättelsen om det goda Sverige. EU-medborgare som tigger betraktas som främlingen med okänd livshistoria och som återvänder till annan plats, långt borta från det goda samhället. Men, de väcker emotioner och dessa kan man förhålla sig till på olika sätt. En del uttryckte frustrationer och obehag och menade att tiggares levnadsförhållanden inte uppfyllde kriterierna för rätten att tigga och störa deras vardagsliv. Andra förstod sina känslor som härrörande från empati och skuld och såg tiggeri som ett uttryck för desperation och sista utväg.

Del 3. Utsatta EU-medborgares levnadsförhållanden och stödformer i Sverige

Här presenteras stödåtgärder som växt fram på olika nivåer i det svenska samhället. Ett kommunalt initiativ beskrivs av Mujo Halilovic, doktorand vid Malmö högskola, **Malmömodellen – Holistiskt och tvärvetenskapligt förhållnings-sätt**. Romskt Informations och KunskapsCenter (RIKC) är en verksamhet

som utgör ett pilotprojekt för att skapa inkludering av romer i det svenska samhället. Målet för projektet är att skapa delaktighet i det svenska samhället för de ca 10 000 romer som bor i Malmö. Arbetet har utformats utifrån tre källor av kunskap. 1/ en intervjustudie 2009 med 329 romer som bor i Malmö. 2/ Olika konventioner och lagar där erkännandet av romer som en av fem nationella minoriteter har varit ett viktigt första steg för ökad delaktighet i vårt samhälle. 3/ befintlig forskning om romers situation i Sverige. Brist på inflytande och delaktighet i samhället har ett starkt samband med hälsa och ohälsa. Konsekvenserna av sådan brist är att individer eller grupper som inte erkänns som likvärdiga människor skadas, vilket kan ta sig fysiska, psykiska eller sociokulturella uttryck. Fokus för RIKC arbete som det beskrivs är därför att skapa förutsättningar för ett erkännande av romer som en del av vårt svenska samhälle.

Nedan presenteras olika aktioner från civilsamhället och dess organisationer. Johannes Mosskin från Läkare i Världen beskriver organisationens arbete under rubriken **EU-migranternas vårdsituation**. Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter slår fast att Sverige är skyldigt att erbjuda alla människor som vistas här vård på lika villkor. Men i praktiken är människor utan giltigt EU-kort inte berättigade till subventionerad vård i Sverige, utan måste själva stå för hela kostnaden. Det här gäller även akut och nödvändig vård. Inom den här gruppen faller flertalet av de EU-medborgare vi ser titta på våra gator. Läkare i världen har haft sin öppna mottagning, bedriven av volontärer sedan 1995. Under det sista året har patienterna som tidigare främst var papperslösa till en tredjedel utgjorts av rumänska romer.

Magnus Helmner, representant för Ny Gemenskap i Stockholm, presenterar ett samarbete i Stockholm under rubriken **Den nya spelplanen**. Under den gångna vintern skapades i samarbete mellan

Röda korset och tio församlingar, drygt 1500 sängplatser i nio lokaler i Stockholm, den sk Modell Vinternatt. Arbetet utfördes i samarbete mellan offentliga och frivilliga krafter som likvärdiga parter utan självklar huvudman. Helmner skriver därför att vi befinner oss på en ny spelplan där det inte är givet vem som har ansvaret. "Liksom folkrörelser med olika bakgrund och mål tillsammans skapade det moderna, demokratiska Sverige vid förra sekelskiftet finns nu möjligheten att återskapa en gemensam plattform som säkrar vilka värderingar som ska gälla den utsatta som vistas i vårt samhälle".

Marika Markovits, direktor för Stockholms Stadsmission och Thomas Bjerke, Verksamhetschef för Stockholms Stadsmission, beskriver under rubriken **Råd- och stödcentret Crossroads för EU-migranter: Uppkomst, metod och utveckling**. Som en följd av det s.k. rörlighetsdirektivet år 2004 har sedan dess EU-medborgare sökt arbete över gränserna. Men i princip gäller rätten att vistas mer än tre månader för personer som är ekonomiskt aktiva och/eller kan försörja sig själva. Migrerande EU-medborgare med rätt att stanna i tre månader har inte rätt att nyttja andra länders sociala välfärds- och trygghetssystem. Verksamheten på Crossroads har utvecklats sedan år 2010 inom ramen för Stockholms Stadsmission. Men i grunden är även det här ett samarbetsprojekt mellan offentliga myndigheter och frivilliga organisationer. Verksamheten i Crossroad står på två ben: En basverksamhet med fysiskt stöd som möjligheter att duscha, tvätta kläder och få lunch eller middag. Det andra benet är rådgivande samtal, teoretiskt baserad på Motiverande samtal med avsikt att skapa en handlingsplan. Det som började som ett metodutvecklingsprojekt har nu fått efterföljare i flera andra städer i Sverige. Framgångsfaktorer som lyfts fram är kultur- och språkkompetens (S.k. EU-vägledere talar tillsammans nio språk), en kombinerad verksamhet med

både tillfredställande av basbehov och rådgivning, tidig kontakt med deltagarna samt tillgänglighet.

Joakim Månsson Bengtsson, student i Lund, skriver artikeln **Skånes enda öppna härbärke för utsatta EU-medborgare** och berättar om ett volontärbete i Lund, och Per Eriksson, tidigare rektor vid Lunds Universitet, skriver **Samspelande organisationer utgör Crossroads Lund**. Även i Lund finns ett Crossroads som arbetar efter samma principer som Stockholm. Men i Lund finns ingen operationell verksamhet utan fokus är att skapa ett gott samarbete mellan Lunds kommun (som står för en stor del av budgeten) och en rad frivilliga organisationer, främst olika kyrkor. Crossroads hjälper till med finansiering, opinionsbildning, samhällspåverkan inkluderande påverkan för bättre förhållanden i EU-medborgares hemländer. Detta sker bl.a. genom samverkan med föreningen Hjärta till hjärta (<http://hjaratillhjarta.se/organisationen/>). Månsson Bengtssons artikel visar ett exempel på vad en enskild eldsjäl kan uträtta när det gäller utsatta människor.

Inga Johansson, samordnare för kyrka och samhälle inom Equmeniakyrkan, berättar i **Kyrkorna och uteliggare i Sverige** om kyrkornas engagemang för de utsatta EU-migranterna. Johansson skriver att kyrkans uppgift alltid är att värna människovärdet och att visa medmänsklighet för sin nästa. Idag görs en rad insatser av kyrkorna, inte bara i de stora städerna som givits exempel på i de ovan nämnda artiklarna, utan även i en rad mindre orter och kännetecknande är att detta sker i samarbete mellan kommuner och frivilliga organisationer.

Denna sektion avslutas med en artikel som lyfter fram den nationella nivån där den nya nationella samordnaden för utsatta EU-medborgare som tillfälligt vistas i Sverige, Martin Valfridsson, beskriver sitt nya uppdrag i texten **Ett möjligt uppdrag**. Hans uppdrag, sedan 29 januari 2015, är att under närmsta året kartlägga vad som sker kommunalt och

inom civilsamhället och dess idéburna sektor för att ge stöd till EU-medborgare. Hur skall frågor kring boende, vård och rättigheter hanteras bäst. Avsikten är att ta fram nationella riktlinjer för stödet. Målet långsiktigt för denna grupp är att de ska få ett värdigt liv och hopp om framtiden på den plats där de bor och där deras barn finns. Och då är vi inne i det avslutande blocket.

Del 4. Förebyggande verksamhet på olika samhällsnivåer

Tanken med detta block har varit att belysa vad som sker i det långsiktiga arbetet i länder som Rumänien och Bulgarien för att skapa drägliga levnadsvillkor för de EU-medborgare som vi kallat tiggare hos oss i Sverige.

Soraya Post, EU parlamentariker, skriver i texten **EU initiativ för att påverka romers situation** att EU-politiken gentemot romerna har kretsat kring att göra traditionella socialpolitiska satsningar möjliga i de mest utsatta romernas hemländer. Post argumenterar för att detta måste gå hand i hand med aktiviteter mot antizigansimen.

På den nationella nivån har det under tecknats ett samarbetsavtal på det sociala området. Samarbetsavtalet fokuserar på att värna rättigheter och stöd till utsatta, inte minst barn och unga. Det handlar om utbyte av kunskap, erfarenheter, goda exempel och framtida projekt för att förbättra livet för medborgarna. Avtalet säger man är en byggsten i ett paket som omfattar initiativ i Sverige, EU och Rumänien. Genom utbyte av kunskap, erfarenheter och goda exempel samt underlätta ideella organisationers arbete kan vi förbättra livet för utsatta människor, säger Åsa Regner, ansvarig minister.

På nästa nivå, med organisationer som i samarbete engagerar sig för långsiktigt arbete ges två exempel. Dels av ordföranden för Biståndsorganisationen "Hjärta till Hjärta", Jörgen Ljung, och Biståndsansvarig Rickard Klerfors,

med titeln ***Vad gör tiggarna med oss svenskar?***, dels Christer Daelander, samordnare för mänskliga rättigheter inom Equmeniakyrkan, i texten ***Euro-peiska Baptisternas arbete med romer i Rumänien och Bulgarien***.

Till temat hör även två recensioner. Jan Haldin recenserar MajGull Axelssons skönlitterära bok *Jag heter inte Miriam* och Hans Swärd Rola Brentlin och Aaron Israelsons fakta- reportage- och debattbok, *Vi kallar dem tiggare*. Den första boken är en berättelse om massdödandet av romer i Tyskland under andra världskriget, sedd genom en romsk flickas ögon. Sedan får vi följa hennes liv och hennes kamp med att genom livet dölja sin romska identitet. Det var ju invandringsförbud i Sverige för zigenare fram till 1954! I den andra boken ges en översikt över romernas situation genom en bitvis mycket skakande och mörk berättelse.

Detta temanummer handlar alltså om *Den nya utsattheten*, dvs. om fattiga EU-medborgare från de nya EU-länderna på Balkan som har tagit sig över hela Europa i hopp om att få ett ekonomiskt tillskott för att skapa en bättre framtid för sig och sina familjer. Den huvudsakliga inkomstkällan blir dock i praktiken ofta vad man kan inbringa på tiggeri. Tiggeriet är inget nytt fenomen i Europa utan har mycket gamla rötter. Historiskt är det ganska få decennier som vi i de rika europeiska välfärdsdemokratierna inte har haft tiggare. Samtidigt är situationen med de utsatta EU-medborgarna ny i flera avseenden. I dag handlar det om en globaliserad och rörlig fattigdom som har sitt upphov i en helt annan samhällskontext där mottagarländerna har svårt att påverka de bakomliggande mekanismerna som skapar social exkludering. Lösningarna blir alltså inte lokalisierbara på samma sätt som tidigare när tiggeriet knöts till enskilda nationalstater. De långsiktiga lösningarna måste ske i hemländerna. Men vare sig EU eller

mottagarländerna kan friskriva sig från ansvar om vi vill se Europa som en öppen och inte exkluderande kontinent. Sannolikt blir den etniska dimensionen också tydligare än tidigare i diskussionen om dagens tiggeri och kanske också frågorna om klass och kön. Det finns en diskussion om de barn och äldre som lämnas kvar i hemländerna när föräldrarna reser utomlands. 1990-talets tiggeridebatt i många länder i Europa är ganska välbelagd av forskningen, men vi har stora kunskapsluckor om dagens fenomen. Ur dessa perspektiv finns det skäl att tala om en ny utsatthet och vi hoppas kunna bidra med nya insikter i detta temanummer.

Gunnar Inghe, som vi nämnt inledningsvis, hade ett stort engagemang för utsatta grupper. 1967 gav han tillsammans med Maj-Britt Inge ut boken *Den ofärdiga välfärden* som handlade om dåtidens utsatthet. Författarna konstaterar att fattigdom och utsatthet i regel handlade om "komplicerade och svårpenetrerade frågor av synnerligen allvarlig karaktär". De var införstådda med att förändring tar tid. Men de tvekade aldrig om att utsatta människors situation kunde förändras genom kunskap, goda politiska och kollektiva initiativ, solidaritet, värme och förtrohet. Slutorden i boken lyder: "Och varför skulle denna blott gälla vårt eget land? Varför inte alla länder och alla folk?"

Lyckas vi komma tillrätta med den extrema fattigdomen i Europa i dag skulle vi frigöra mycket stora ekonomiska, sociala och mänskliga resurser som på sikt skulle gynna alla. Läget kan se mörkt ut, men det finns också exempel som visar att utvecklingen kan gå åt rätt håll.

*Bo J A Haglund,
Professor i Socialmedicin,
Karolinska Institutet*

*Hans Swärd,
Professor i Socialt arbete,
Lunds Universitet*

tema

Del 1.

Utsatta EU-medborgare i ett samhällelligt perspektiv